Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 234 (10831) | 1978 чылдың октябрь 8, воскресенье | 1925 чылда үнелеп эдилгеннеп | Өртээ 2 коп.

СЭКП ТК-ныҢ июль ПЛЕНУМУНУҢ ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА!

Бөгүн—Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнү

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫ

Бөгүн бистиң чуртувус Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн демдеглеп эрттирип турар. Бо чылын бистиң республиканың көдээзиниң ажыл-ишчилери боттарының профессионал байырлалын СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер дүгайында шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн төлептиг белектер-биле демдеглээр дээш күжениишкинниг ажыл-биле уткуп турар.

Партиниң аграр политиказын хажык чок боттандырганының ачызында СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң соонда республикага улуг чаартылгалар болгулаан. Сөөлгү үениң дургузунда көдээ ажыл-агыйга капитал салыышкыннары 32,8 млч. рубльге өскен, көдээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 6,7 хуу бедээн, күрүнеге эт садары—35 хуу, дүк садары—38,7 хуу көвүдээн. Көдээ ажыл-агый машиналарывыс парыгы база-ла дыка өскен. Ам совхоз бүрүзүнге 42 трактор, 17 тараа комбайны, 36 чүк автомобили онаажыы турар.

Көдээниң аян-шинчизинге, совхозтар ажылчыннарының амыдыралының материалдыг болгаш социал байдалдарыга-даа улуг өскерилгелер болгулаан. Бо талазы-биле хөй чүүлдерни тараажылар, малчыннар, механизаторлар, көдээ ажыл-агыйның специалистери үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг организацияларының улуг дузаламчызы-биле кылган болгаш кылып турар.

Бистиң • совхозтарывыстың төлдерининң болгаш фермаларының ажылдакчылары бо чылын мал ажылының продукцияларын бүдүреринин баз күрүнеге саларының талазы-биле тодаргай чогумчалыг түннелдерни чедип алган. Эрткен тос айларның дургузунда күрүнеге 20.906 тонна сүттү, 21.293 тонна эттти саткан. Эрткен чыллың ол үеэнгээзи-биле дөнүзөргө, сүттү 534 тоннаны хөйну саткан. Республика ниитизи-биле сүт садарының тос айлар планын 102 хуу, эттинин 103,9 хуу күүсеткен.

Бин-Хем болгаш Өвүр районнарның ажыл-агыйлары беш чылдың үшкү чылының онаалдаларын өскелерден дээре күүсеткен. мал ажылының продукцияларын белгеэрининң бедик темпилерин хандырып турар. Тус-тус малчыннарның, фермаларның, бүдүн совхозтар коллективтериниң карак кызыл күш-ажылының хөй-хөй чижектерин көрүүп болур. Ынчалзакок бистиң кол нурлавырывыс ол дээрге, күш-ажылдың кижилери: бүдүрүлгенин мурнакчылары-дыр. Кадарчылар, хойжулар, саанчылар, бызаа ажаакчылары багай эвес түннелдерни чедип ап турар. Бо чылын 140 ажыг хойжулар төрүүр 100 хойга онааштыр 109 болгаш оон-даа хөй хураганны дорулуктурган. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжуу Д. А. Ооржак чүс хойдан-на 141 хураганны, «Сүт-Хөл» совхозта Ч. Н. Ооржак—135 хураганны, «Чыраа-Бажы» совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Д. Чола 130 хураганны менди камгалап алган. «Кызыл таараачын» совхозта саанчы М. А. Сат бодунда быжыглаан инек бүрүзүнден тос ай дургузунда 1860 кг сүттү саарын хүлээнгеш, ону 2532 кг чедирген. «Хадын» совхозта саанчы Г. Ы. Кара-кыс тос айларда инек бүрүзүнден 1980 кг сүттү саар хүлээлгелиг турган, ону 2181 кг кылдыр күүсеткен. Бодунуң ажылынга чыл бүрүде эки түннелдерни чедип ап турар ындыг мурнакчылар хөй болуп турар.

1976—1980 чылдарда ажыл-агыйлар аразының кооперациязының базазынга көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарының болгаш концентрастаарының перспективтиг планын министерство ажылдап кылган. Ажыл-агыйларны адырлар. айы-биле специализастаарын ол планда баш удур көргөн. Чижээ, сүт-бүр малды—34 совхоз, эттинг малды—23, хойну 36 ажыл-агый өстүрер. Амгы үеде 62 сүт-бараан фермазы бар. 29 совхозта сүтүкүр инектерин 200-тен 800 чедир баш кылдыр улгаттырган фермаларда мөөнүзөн. 11 совхозтарда эткар инектерин 200-тен 1000 баш чедир улгаттырган фермаларда мөөнүзөн. Республикада аныяк мыыстыг бода малды чедир өстүрер болгаш семирти азыраар 23,1 муң баш малдыг 30 семиртилге шөлү ажылдап турар. Оон аңгыла 15 муң баш хой турар 5 семиртилге шөлү база бар. 30 семиртилге шөлүнге 1977 чылда 19,6 муң баш мыыстыг бода малды семирти азыраан, түс бүрүзүн 370 кг ортумак дириг дензилиг кылдыр эткө дужаган. Семирти азыраан дужааган 20,5 муң хойнуң бирээзининге ортумак дириг дензиги 45 кг болган.

1976—1977 чылдарда тургускулаан, мыыстыг бода малды болгаш хойну семирти азыраар талазы-биле ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыннары база багай эвес түннелдерни чедип ап турар. Чижээ, аныяк мыыстыг бода малды чедир өстүрериниң болгаш семирти азыраарының талазы-биле «Сукпак» совхозтуң баззазынга тургускан ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыны бо чылын 600 тонна немелде дензини алыр планны тургаш, чылдың бирги чартыында беш 537 тонна немелде дензини алган. Анаа хонуста ортумак немелде дензи 900 грамм болган. Ынчаарга кооперастаттыымаан өске ажыл-агыйларда ындыг көргүзүг үш катап аазаа болуп турар.

Ажыл-агыйлар аразының каттыжыышкыннарын организастаары-биле чергелештир, ажыл-агыйның иштики специализациязын совхозтарда база-ла чорудуп турар. Чижээ, «Өок» болгаш «Тиилелге» совхозтарда кайызынга-даа 2500 баш хой турар ийи ферма ажылдап турар. 140 хойжу бригаданың 16-зы төрүүр хойларны өстүрер, 10-ун тогдулар өстүрер болгаш иттерни семирти азыраар кылдыр специализастаан. 1977 чылда 201 коданны улгаттыр каттыштырган болгаш оларның түс бүрүзүнге хойнуң баш санын 600 болгаш оон-даа хөй кылдыр көвүдеткен.

42 совхозту сүт бүдүрер кылдыр специализастаар болгаш 10 совхозка сүт комплекстериниң төлевилел күүлерин 1980 чылдың төнчүзүнге чедир шингээдип алырын планнап турар. Ындыг комплекстерни Тока, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыжы», «Өок», «Енисей», «Улуг Октябрь», «Бүрен». СЭКП-ниң XXV съездиэ аттыг, «Тиилелге» совхозтарга болгаш Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга ажылалга киирер. Ол комплекстериниң төлевилел күүзү 7000 инек кылдыр көрүүнгеп, бир инектен чылда саан алыр сүт ортумаа-биле 2000 кг ажыг болур.

Хаван ажылы улуг курлавыр болур ужурлуг. Чылда 12 мың хаванны эзирип өстүрер комплекстиг 1979 чылда ажытталга киирер. Каа-Хем, Кызыл, Таңды, Бин-Хем районнарның совхозларынга хаваң фермаларын хатап тургузар талазы-биле ажылды база чо-

(Төнчүзү 2-ги арында).

СӨЗҮВҮС ЭЭЛЕДИВИС

ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн уткуурунга бистер шагда-ла белеткенин, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган бис. Сөзүвүсү ээлээр дээш бистиң механизастаттынган отрядтың чолаачылары, трактористери чангыс кижи дег деңмиг ажылдап келген. Ажыл-хереэнис түцнели чедишкиниг болган. Ааг-кежикти, бүрүн эргелерни ажылчын кижилерге магадылап турар алдын хоойлувустуң бир чыл оюнда онгу беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын күүсеткенивисти дыңнадыры өөрүнчүг-дүр. Үш чылдың планында 415 муң рубльдиг продукциязын сайгарары көрүнгеп болза, а херек кырында бо чылдың октябрь 1-ге чедир 437,2 муң рубльдин продукциязын сайгарган бис. Шөлдерже 97 тонна чемиичидилгени үндүр өөрүтүр. планывысты база бүрүн күүсеткен бис.

Ажылдың үре-түцнелдиг болуру коллектив кежигүннериниң кызымак ажылдаарындан хамааржыр. Бистиң механизастаттынган отрядта кажы бүрүзү эки ажылдап турарын демдеглексээр-дир мен. Ылаңгыя тракористер Семис-оол Ооржак, Николай Салчак олар хуузунда үш чыл планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюн таварыштыр күүсеткеннер. Ындыг мурнакчыларга бүгү коллектив чоргаарланыр.

«Сельхозтехниканың» Чадаанада каттыжыышкынында мехотряд начальнигни.

С. МОНГУШ.

СОРУК КИРГЕШ

Сентабрьның үшкү он хонуунда мал чеминиң белеткелинге бедик темпилерни чедип алганы дээш Бай-Тайга районнарының чарыжынга бирги черни алган, СЭКП обкомунуң Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсовуделдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол тукту СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, республиканың улусчу контроль комитединиң даргазы М. К. ШЫЫРАП районнуң партия, совет активтериниң көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары-биле каттышкан хуралында октябрь 5-те тывыскан.

«Бай-Тал» совхозтуң директору М. ООРЖАК хуралга чүве чугаалаан, совхоз мал чеминиң белеткелин 96 хуу чедиргенин, ам-даа бар курдавырларны. Мешкен-Хөлдүң хыргыыжын ажыглап тургаш, планны ажырарын чугаалаан. Районнуң амыдырал хандырылга комбинадының директору Д. АПМАА санал бергеш, ол коллектив «Тээли» совхозка 7 тонна сиген белеткээр даалгазын 31 тонна кылдыр күүсеткенин, ам совхозтуң Даштыы-Арыг фермазынга 25 тонна одекти бөлүп бербишаан, кышка белеткелинге киржирин дыңнаткан. Тээли көдээ Совет күүскомунуң даргазы О. ЧЕДЕР-ООЛ суурнуң бүгү коллективтери сиген белеткээр даалгаларын ажыр күүсеткенин, ам школчуларны бүрү чыырынче киприштиреринн чугаалаан.

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары Д. ДАНЗЫН-ООЛ хуралга чүве чугаалаан, бедик шаңнал дээш өөрүн четтириишкинин районнуң ажылчы чоннарының өмүнээзинден илергейдевишаан. Кызыл тукту салбас дээш мал чеминиң белеткелин, кыштаглаашкынга белеткелди бедик темпилер-биле шынарлыг чоруларын чугулаан демдеглээн.

А. АДЫГБАЙ.

ОНААЛГАЗЫН АЖЫРГАН

Чаан-Хемчикте «Сүт-Хөл» совхозтуң Куулар Мөнгеге улургган он дөрт кижи Алтай крайның Павловск районуң девискээринге саваа прессеп, белеткен чорааш, чаныш келгеннер. Ажылышчилер кыска хуусаада 506 тонна саваны пресстээш, демир-орук станциязында сөөртүп чедиргеп. Бердынгеп даалгадан алды тонна ажыг турар.

Чолаачылар Ондар Каадыр-оол, Владимир Монгуш, тракторист Ондар Чаш-оол, ажылчыннар Владимир Бурбу, Владимир Ховалыг болгаш өскелер-даа эки ажылдаанкар.

О. БОРАШ.

Совет-сирия чугаалажыышкыннар дооз у л г а н

СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгиниң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыкоуң, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устиновтуң Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиргиве секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад-биле чугаалажыышкыннары октябрь 6-да Кремльге дооз улган.

Найыралчы байдалга эрткен чугаалажыышкыннар үезинде Чоокку Чөөн чүкте байдалды чугаалажырын уламчылаан. Араб улустарның дүрүм ёзугаар эргежыктарынга каражалыг кылдыр сепараттыг арга-биле таарыштыр шиитпирлээр дээр орадлажыышкыннарны ССРЭ биле Сирия буруу шашкан болгаш Чоокку Чөөн чүкте чөптүг болгаш бүгү талалыг таарыштыр шиитпирлээшкиниң эргежок чугулазын онзалап демдеглээн, ындыг таарыштыр шиитпирлээшкин Палестинаны хостаарының организациязын киириштирбишаан, сонуургалдыг бүгү талаларын киржилгеен-биле харын чедип алдынган турун болур деп көргеп.

Туруштуг чоруктун болгаш удурланыышкынның Национал фронтузунуң бо чылдың сентябрь 20—23 хүниринде болган төвүлел хуралының болгаш анаа хүлээп алдынган шиитпирлерниң дугайын Президент Х. Асад дыңнаткан. Төвүлел хуралдың киржикчилери — депшилгелиг араб күрүнелериниң болгаш Палестинаны хостаарының организациязының баштыңнары — Кэмп-Дэвидке белеткеттинген документилерни шуут хүлээвээн болгаш амгы египет удуртулганың дүжүп берикчи угланыышкынын буруу шашкан.

Империализмниң чимэенишкиннеринге болгаш антирабчы сепараттыг дугуржулгаларга удур демиселге депшилгелиг араб күрүнелериниң болгаш Палестинаны хостаарының организациязының сыгын каттыжыышкынын база ходелишкиннеринин чангыс эвин быжыглаарынга Дамаскыга болган төвүлел хуралдың таарымчалыг рольдуун совет тала демдеглээн. Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыңны доктаадын тургузары дээш демисежип турар Сирияга болгаш оске-даа араб чурттарга деткимчени ССРЭ моон соңгаар-даа көрүзер апаарын база дагын бадыткаан.

Совет-сирия найыралчы харылзааларны калбартын хөгжүдериниң од угланыышкыннарын талалар көрген. Совет Эвилелиниң болгаш Сирия Араб Республиканың аразында кады ажылдажылга янзы-бүрү талаларда чедишкиниг хөгжүн турарын сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Совет болгаш сирия улустарны холбаштырып турар найыралчы харылзаалэрны чайгылыш чокка бурунгаарладыр, калбартыр болгаш ханыладыр деп боттарывыс быжыг чүткулдүүн ССРЭ биле Сирия Араб Республика онаалап демдеглээн.

Кады кылган дыңнадыгның текизин талалар дугуржун алган, ону парлалгага чарлаар.

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

Араб Социалистиг чаартылга партиязының Чиргиве секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад октябрь 6-да Москвадан чорушкан. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалаанын ёзугаар Совет Эвилелиге албаныың найыралчы алинчоруун ол кылыш чораан.

Сирияның болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромга Хафез Асадты СЭКП ТК-ның Чиргиве секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов, албаныың өскедаа кижилери удээнгер.

Чепсектиг Күштериниң үш ховаррларидан — чадаг шериглерден, ужудукчулардан болгаш далайжылардан хүрүдулел таңнылым ужудуушкун шөлүнге чыскааган. Л. И. Брежнев биле Хафез Асад совет дайынчыларның чыскаалыынын базы-биле эрткен. Сирия Араб Республиканың болгаш ССРЭ-ниң Күрүне гимнилерин ырладып күүсеткен.

(ЭЭТА).

«ПРОГРЕСС-4» ЧҮЛ КОРАБЛИ ОРБИТАНЫҢ «САЛЮТ-6»—«СОЮЗ-31» КОМПЛЕКИЗИ-БИЛЕ ТУТЧУ БЕРГЕН

СЭТА-ның дыңнадыы

1978 чылдың октябрь 6-да Москваны-биле 4 шакта «Прогресс-4» деп чүл сөөртүр автоматтыг транспорт кораблиниң орбитаның «Салют-6»—«Союз-31» башкартынын чоруур комплекизи-биле тудуштурулгазын боттандырын чоруткан.

Чүл сөөрткен корабль «Салют-6» станциязының каттышкан шимчедикчи агрегаттарынга одаар чүүлду, эрик-херекселлерни, аппаратураны, экипажтың амыдырал-чурталгазын хандырар материалдарны, а ол ышкаш почтаны башкартынын чоруур комплексе чедире берген.

Космос аппараттарының бот-боттарын дилеп тыпчырын, чоокшулажырын, кожаланчырын болгаш туттунчурун транспорт кораблиниң болгаш станциязының иштинде радиотехниктиг чепсек-херекселлерниң, саналга-шиитпирлээр системаларын, шимчедикчи агрегаттарның дузазы-биле автоматтыг боттандырын чоруткан. Тудуштуруушкунну «Салют-6» станциязының агрегаттыг кезээнде тудуштурулга белдирилге чоруткан. Орбитага ол маневрларны күүсеткен турар үеде башкартынын чоруур комплексин экипажы эштер Коваленок болгаш Иванченков олар кожаланыышкынны болгаш туттунуушкунуун чоруулгазын хайгаарын база хынап турганнар.

Космос аппараттарының чоокшулажыышкынының болгаш туттунуушкунуун бүгү үе-чадазында орбита комплекизиниң экипажы-биле харылзааны, а ол ышкаш «Прогресс-4» кораблыен база «Салют-6» станциядан телеметриктиг информацияны хүлээп алырын Совет Эвилелиниң девискээринде турун турар хемчээкчи пунктуларны болгаш Делегей океанында эжиндирин чоруур «Боровичи», «Космонавт Павел Беляев», «Космонавт Владимир Комаров», «Чуминан» дээр ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртем-шинчилел судноларын каттыштырган Чер кырының командылал-хемчээкчи комплекизиниң чепсек-херекселлери хандырган.

Телеметриктиг информацияның сан-түңү-биле болгаш экипажтың илегелдери-биле алырга, «Салют-6» станциязын, «Союз-31» кораблдың болгаш «Прогресс-4» транспорт кораблиниң иштики системалары болур-чогууру-биле ажылдап чоруур.

Владимир Коваленок болгаш Александр Иванченков оларның кадыкшылы эки.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумундан

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1978 чылдың октябрь 6-да 46 хардыында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Наталья Салчаковна ИРГИТТИҢ мөчээнин ханы кажыдал-биле дыңнадып тур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫ

(Эгеен 1-ги арында).

рудуп турар. Хаван ажылын хөгжүдери 1977 чылда тургаш 300 тоннаның орнунга 650 тонна чедир хаван эъдин күрүнеге садарының болдунар аргазын бээр.

Чылгы мал ажылы база-ла улам ынай хөгжүүр. Ол сорулга-биле чылгы малды өстүрер болгаш оон эъдин будүрер кылдыр «Май 1» совхозту специализастаан.

Куш ажылын амдыызында «Көк-Тей» совхоз чорудуп турар. Перспективазында 270 мүн баш төрүүр дагаалыг куш фабриказын база бройлер өстүрер фабриканы Кызыл хоорайга тудуп тургузарын көрүп турар.

«Техниканы ажыглаарынга, химизацияга болгаш мелиорацияга ажыл-агыйлар аразының кооперациязы чок болза, көдээ ажыл-агыйны интенсификастаарының бедик деңнелиг чедип адыынмас» деп, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга илеткелиге Л. И. Брежнев айыткан. Ону барымдаалаан республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу 1985 чылга чедир республиканың көдээ ажыл-агыйын хөгжүдерилиг, таарыштыр тургузарының, специализастаарының болгаш ажыл-агыйлар аразына кооперастаашкының схемазын ажылдап кылып турар. Ажыл-агыйлар аразының каттыжышкыннарынга чеңнерни белге чоокку чылдарда чорудар хемчегларни министерство ажылдап кылган. Тараа культураларының шолун доктаамал болдурар, ол-ла аргадуунда мал чемиге хереглээр тарааны база кызыл-таспы тараан, ол шолден 250 мүн тоннадан эвээш эвес тарааны алырын доктаамал болдурар. Ынчангаш агротехниканы үндезинин-биле экижидери, минералдыг чемишчидилгелерни кады чаштырбышаан, сорттуг, райончуткан үрезиннерни тарымырынче бүрүү-биле шилчиири негеттинин турар. Оң чеди ажыл-агый тараа садар планныг болур. Бараанныг тараанын болдуг хөй вуруузун специализастаттынган «Тиндиреги» совхоз-биле чергелештир «Кызыл тараачын», «Ленинчи орук», «Бүрен», «Шамбалыг» совхозтар будүрер аппаар.

Үрезин ажылын специализастаар талазы-биле хемчегларни база ап турар. Тараа культураларының болгаш хөй чылдыг сигеннерниң үрезинин будүрери Көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязынга баштатнаан үрезин ажылының каттыжышкыны боттандырар. Ол каттыжышкын дээди класстыг үрезиннерни будүрер болгаш бараанныг тараа будүрер ажыл-агыйларны оон-биле хандырар. Картофельди база ногааларны тарып өстүрер специализастаттынган совхозатарны тургузуп турар. Амгы үеде картофельди 9 совхоз, ногааларны 6 совхоз өстүрүп турар. Специализастаан чорук 1977 чылга деңнээрге, бо чылын ногааларны 800 тонна хойну садарының аргазын бээр. Ол ышкаш бо чылын картофель үрезинин келир чылга бүрүү-биле урун ап база чурттакчы чоңга картофельди дыка хөйну садып болур апарган.

Чылдын төнчүзүнге чедир ам-даа 4594 тонна сүтү, 8707 тонна эътти, 466 тонна дуктуг күрүнеге садар ужурлуг. Ол сорулга биске улут харыысалганы онаап турар. Артыын үеде белеткед пунктуларынга малды садарын организастыг чорудары, малды чурттакчы чондан садып алырын күштелдирери эргежок чугула. Күрүне планын совхоз бүрүзүнүң күүсеткен турары дээш ажыл-агыйларның удуртукчуларының харыысалгазын бедидер херек. Сүт будүреринге көвүдедир сорулга-биле сүткүр малды ажаарынга, чемгереринге эң шыңгыы контрольду тургузар, малды тараа хоорзунунга кадарар, концентраттыг чем болгаш силос-биле чемгерер болза чогуур. Дүк чылдазын болгаш ону күрүнеге садарын доозар талазы-биле улуг ажылды чорудар, чурттакчы чондан дүк садып алырын күштелдирер ужурлуг бис.

Мал ажылының продуктуларын будүреринин база садарының талазы-биле сорулгаларны улам ынай шинчилээри мал кыштаглаашкынынга совхозтарның кайы хире организастыг белеткениин алырындан шиитпирлиг чертеж-биле хамааржыр апаар. Ынчалзажок хынаалдадан илерээн-биле алырга, кышка белеткелди июль 1-ге чедир доосхан тураан деп СЭКП обкомунуң бюрозунун болгаш Тыва АССР-ниң Министрдер Чөвүделинин доктаалында айытхан турбуже, мал кажааларын, малчыннарын чурттага бажыңнарын, кызыл-булуннарны, чупар-бажыңнарны септеп белеткээри амдаа оожум чоруп турар. Бо хүнге чедир септеге чогуур инектер 590 кажаазының 373-ү, хойнун 2642 кажаазының 1770-ин септээн, бажыңнарның кызыл-булуңнарының, чупар-бажыңнарның септелгазын ам-даа доозулбаан. Ынчангаш районнуң көдээ ажыл-агый эргеледдериниң удуртукчулары, совхозтар директорлары кышка белеткелди дүргедедириниң дээштиг хемчегларни алыры, аңаа эң-не шыңгыы контрольду тургузары эргежок чугула. Байдал берге, мал чеми чедишпес болган ужурунда, республиканың ажыл-агыйларынга кыштаглаашкын оза берге болурун барымдаалап көөр херек. Кыштаглаашкынны эки эрттирер дээш, бүгү курлавырларны, болдунар аргаларны мобилизастаар, чем курлавырлаарын үргүлүүлээр, шеддерден бүгү саванны болуп алыр, онгарлар бар черлерге ону ажыткылап турган силостап алыр ужурлуг. Тес-Хем, Өвүр районнарга хыыргымын белеткээрип, шеддерде үндүр бижиттинген тараа, мал чеми культураларны ажаап алырын үргүлчүлээр. Ынаа бүрүзүн чыын белеткээри, ол ажылга школачыларны, пенсионерлерни, көдээниң өске-даа чурттакчыларын хаара тудары эргежок чугула.

Ол бүгү хемчегларни боттандырары СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунун төлевилээни көдээ ажыл-агый талазы-биле ол улуг программаны амыдыралга боттандырарынга эки хидезин болур.

И. ЛАВРИНЕНКО,
республиканың көдээ ажыл-агый министри.

«Сукпак» совхозтуң баазазынга тургускан ажыл-агыйлар аразының мал семиртир каттыжышкыны чыл бүрүде бедик көргүзүүлерни чедип ап турар. Ылаңгыя бо чылын семиртилге шолунуң ажылчылары ССРЭ Конституциязының бир чыл оюн, Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн күшажылчы белектер-биле уткуур дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, эки түңнелдерни чедип алган. Олар чылда 615 тонна немелде деңзин алыр планныг турган, тоо айлар дургузунда ону 806 тонна кылдыр ажыр күүсеткен. Николай Дворецкийниң бригадазында семирти азыралдың мастерлери Владимир Сарыглар, Иван Букатов олар хонукта баш бүрүзүнден 900 грамм немелде деңзини чедип ап турар.

ЧУРУКТА: солагай талазындан—бригадир Н. Г. Дворецкий, мал чемгеричилери В. Д. Сарыглар болгаш И. Н. Букатов; семирти азырал шолунде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КЕЛИР ЧЫЛДЫЫНДА

Тес-Хем районда «Чодураа» совхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективи онгу беш чылдың үшкү чылының баштайгы хүннеринден эгелээш-ле, шалыычы өзу-биле ажылдап келген. Бо чылын совхозтуң саанчылары бүрүүгаар шиитпирлиг базымны кылган. Чылда сүт будүреринин планы 234 тонна, а сес айлар дургузунда 213,7 тоннаны будүрген. азы эрткен чылдың ол үеэзинде турганындан барык-ла 30 тонна көвүдээн. Немелде өзүлде 16 хуу болган. Саар бир инекке онаалтыр чылда 1810 кг сүтү саап алырын плаңнаан. Херек кырында сес ай дургузунда бир инектен-не 1961 кг сүтү саап алган. Ол болза эрткен чылдың ол үеэзинде турганындан 565 кг хөй, азы немелде өзүлде 40,5 хуу болуп турар.

Хараал-тейжилер чылда 165 тонна сүт садар планын сентябрьда-ла 185 тонна кылдыр ажыр күүседишкен. Ферманың мурнакчы саанчылары боттарының беш чылдың үшкү шалыычы чылында алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин сентябрьда ажыр күүсеткилээн. Чижээ, Оюмаа Баткар чылда бир инекке онаалтыр 2200 кг сүтү саап алырын хүлээштирген, ону сентябрьда 2212 кг кылдыр күүсеткен. Сапаймаа Эртине инектен-не 1460 кг сүт саар хүлээлгезин 1430 кг кылдыр ажырган. Ук ферманың бо болгаш өске-даа саанчылары ам 1979 чылдың үлүүнге кириштир сүтү саап турар.

— Чыл төнчүзүнге чедир ам-даа он ажыг тонна сүтү пландан артыкка күрүнеге дужаарын бистин Хараал-Тей фермазының саанчылары хүлээнген— деп, сүт-бараан фермазының бригадири комсомолчук Ч. И. Баткар чугаалады.— Ол болза СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринге оларның күш-ажылчы салыышкынды болур.

Ам ол ферманың сес саанчызы шуптузу боттарында быжыглаан инек бүрүзүндеп хүннүн-не 7—10 килограмм сүтү саап ап турар.

Чаңгыс чай дургузунда саар инек бүрүзүнге онаалтыр хараал-тейжилер дег ол хире хөй сүтү саап алган болгаш сүт будүреринин шиитпирлиг көвүдеткен чаңгыс-даа ферма республиканың совхозтарында чок болуп турар. Хараал-Тей фермазы сүтү будүреринге болгаш садарынга шынаа-ла пураашкын кылган деп чугаалаа хөөрем болбас. Оларның чедишкининиң чажыды чүдел? Чүнүң ачызы-биле ону чедип алганы? Бирээде, фермага бүрүн механизацияны шиңгээткен. Бо чылдың эгезинде Хараал-Тей фермазынга 200 баш инек турар бүрүн механизастаан саа кажааны ажыглалга киргген. Мүрүүнда чылдарда инекти хол-биле саап турган болза, ам механиктиг саалданы ажыглай берген. Ынчангаш саанчыларның күш-ажылы бедик будүрүкчүлүг апарган. Ийнде, инектерниң ажаалда-технологиязын экижиткен, чем рационун эртемге үндезиден турган, чайты үеде одаралдыгазын билдилиг чоруткан. Үштө, саанчыларның күш-ажылын организастаарын экижиткен, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургускан, социалистиг чарышты калбарткан, материалдыг болгаш моральдыг идиг бээрин мергежилдиг ажыглаан. Бо бүгүнүн түңнелинде сүт будүрүлгези дыка көвүдээн. Хараал-тейжилер будүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарлыын ыңдыг янзы чедип ап турар.

Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн — боттарының байырлалын Хараал-Тей фермазының ажыл-ишчилери төлептиг белек-биле уткуп турар.

ЧУРУКТА: ферманың мурнакчы саанчылары Оюмаа Баткар (солагай талазында) биле Сапаймаа Эртине.

И. РАСЕНИКТИН фотозу.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААР

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленуму көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер талазы-биле канчаардаа ажок улуг сорулгаларны көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунга салган. «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажыл-ишчилери ТК-ның Пленумунун төөгүлүг шиитпирлерин ажыл-херектиң дайынчы программазы кылдыр чүүлдүгүзүнүн хүлээп алгаш, ону амыдыралга боттандырары-биле белик көдүрлүүшкүнүт, тура-соруктуг ажыллап турар. Совхозтуң дирекциязы, партком Пленумнуң доктаалын күүседири-биле моон соңгаар боттандырып чорудар тодаргай хемчегларни ажылдап кылган.

Онгу беш чылдың бирги чартында совхозтуң малчыннары, өөр ажылдыглары кандыг көргүзүүлерни чедип алганын Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнүнде түңнеп көрбүшаан, моон соңгаар курлавырларны улам-на долузу-биле ажыглаары эргежок чугула.

Беш чылдың эрткен ийи чылында болган бо чылдың тоо айларында совхоз ниитпизиннинг 2513 тонна сүтү будүрер тургаш, херек кырында оон 30 тоннаны ажырган. Ол-ла үеде сүтү күрүнеге садары 1920 тонна турган болза, оон 241 тоннаны база хөй дужааган. Сүтү будүреринге болгаш саларынга элээн өзүлде чедип алыынган. Беш чылдың баштайгы чылында саар чаңгыс инекке онаалтыр чылда 1750 кг сүтү саап алырын планнаан турган болза, а үшкү шалыычы чылда бистин саанчыларывыс 2000 кг сүтү саап алыр сорулганы салган ажылдап турар. Ону чедип алырының болдунар аргазы бистө бар. 1976 чылда төрүүр 100 инекке онаалтыр 57 бызаа менди алдынган болза, ам ол көргүзүг 64 болган.

Совхоз нарын дүктүг хойну өстүрүп, оон эвээш эвес орулганы ап турар. Онгу беш чылдың үшкү чылдарында совхозтуң хойжулары багай эвес ажылдаан. Оларның эрсилдүргү күш-ажылының ачызында күрүненик үш чыл планнылан 8,4 тонна дүктү ажыр саткан. Бо чылын 100 хойга онаалтыр 89 хураганны менди дорукторган.

Мал ажылының талазы-биле бисте четпес чүве болза эътти будүрери база күрүнеге садары планнаттынганындан куду болуп турары. Чижээ, эрткен ийи чылда ажыл-агый 969 тонна эътта будүрер планынга 331 тоннаны чедирбейн барган. Ол-ла чылдарда күрүнеге 890 тонна эът садар ужурлуг тургаш, 100 тонна өрелиг арткан. Бо талазы-биле совхозтуң специалистери чогуур анализ кылып, херек кырында байдалды өөренип көргген. Эът будүрерин көвүдедиринде ажыглаттынмайн турар курлавырларны илереткен. Ол кандыг курлавырлар? Моон - мурнунда чылдарда совхозка мал семирти азыраар тускай шел чок турган. Садар малды колдуунда-ла семирти азырал чокка, арган деңгилгелиг дужаан келген. Оон уламыдан эът будүрери көвүдевейн, планныг онаалдалар күүсеттинмейн турган. Хойну семирти азыраар шолду бо чылын ажыглалга киргген. Ам ол шолде 1900 баш хойну семирти азырап турар. Оларның 1200-үн күрүнеге садар. Бир эвес семирти азырал чокта күрүнеге салар бир хойнуң ортумак дириг деңзини 1976 чылда 42 кг, 1977 чылда 46,5 кг турган болза, ам 54 кг чедип турар. Чижээ, Павел Дмитриевич Шведовтуң семирти азыраа ажаан турган мүн баш хойнун тус бүрүзүнүң дужаалда деңзини 54 кг болган. Семирти азыраа шелү эът будүрүлгезин көвүдедириниң улуг курлавыры дээрзи оон тодаргай-дыр.

Совхозта мыйыстыг бода мал семирти азыраар шел амдыызында туттунмаан. Оон уламыдан күрүнеге дужаан малдың ортумак дириг деңзини 366 кг-дан ашпайн турар. Куду деңзилиг мал дужаарының ажык чогун барымдаалаан, бо чылын шарыжыктарны семирти азыраа-дыры-биле районнар аразында «Сукпак» совхозта семиртилге шолунче чоруткан бис. Совхоз 270 баш шарыжыкты кайызын-даа 150 кг дириг деңзилиг кылдыр бодунга өстүргеш. «Сукпак» совхозка дужааган. Оларны өнаа баш бүрүзүн 400 кг-дан өрү дириг деңзилиг кылдыр семирти азыраан, „күрүнеге дужаар. Бис «Сукпакка» чүгле мал чеми бээр бис. Ол чорук биске ажыктыг. Дужаар малдың деңзини аар болганда, эът планын күүседиринге дөгүмнуг., мал бажынга хорамча улуг эвес болур. Амдаа 200 баш шарыжыктарны «Сукпакка» хүлээлип бээриг-биле белеткеп алган бис. Бо база-ла эът будүрери көвүдедиринің курлавыры-дыр.

Эът будүрериниң үстүнде айыткан курлавырларын ажыглалга киргениниң түңнелинде, байдал өскерилген. Чижээ, бо чылдың тос айларында 348 тонна эътти күрүнеге дужаар тургаш, сентябрьның бирге чедир 308 тоннаны дужааган. Чыл төнчүзүнге чедир планны ажыр күүседип болурунуң болдунар аргазы бар апарган.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында совхозка мал ажылы 126 мүн рубль карылгалыг болган, а 1977 чылда 81 мүн рубль карылганы планнаан турда-ла, 82 мүн рубльлин арыг орулгазын берген. Ону база-ла мал ажылында ажыглаттынмайн турар курлавырларны илередип, оларны азыглаанының аңызы-биле чедип алган.

Чер ажылын ап көөр болза онгу беш чылдың баштайгы ийи чылында 24 мүн тонна ажыг тараанны будүрер тургаш, аңаа 2400 тоннаны чедирбейн барган. Эрткен ийи чылда күрүнеге 7600 тонна тарааны садар планын совхоз 10.392 тонна кылдыр боттандырган. Бо чылын кандаашкын болган ужурунда тараанын дүжүүдү чер албаан. Үнген бүгү тараанны чогуур үеэзинде чидириг чок ажаан алган болган ажыл-агый үрезин-биле бүрүн хандыртынган. Чер ажылы 1976 чылда 642 мүн рубль, а эрткен чылын—246 мүн рубль орулга берген. Ынчалза-даа ажыглаттынмайн турар курлавырлар бар. Ол дээрге чер ажылының культуразын бедидери, органиктиг болгаш минералдыг чемишчилгелерни чөп ажыглаары, бок үнүштер-биле база хоралаклылар-биле демиселди күштелдирери, суггатты чогумчалыг хорудары, техниканы бедик будүрүкчүлүг ажыглаары болгаш өске-даа чүүлдердир.

Совхозтуң ишчилери Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүн чедишкиниг үткүп турар. Чай кандаашкынныг болдаа-даа, ниитпиниң малынга чем базазын тургузарынче малчыннар, механизаторлар улуг кичээнгейин салып, күжеиишкининг ажылдаан. Эки шынарлыг чемнер болур витаминниг сиген далганын будүрерин, саванны силостаарын организастыг чоруткан. Чемниң ол хевирлериниң арбын курлавырын тургускан. Амгы үеде кышка белеткелди хынамчалыг чорудуп турар.

Көдээ ишчилериниң профессионал байырлалынын хүнүнде мурнакчыларны алдаар ужурлуг бис. Бызаа ажаакчылары Нина Грудинина, Татьяна Пелмашкина олар баш бүрүзүнден хонукта 650-700 грамм немелде деңзини чедип ап турар. Хойжулар Тулуш Маадыр-оол, Николай Виноградов, Иван Сафонов бир хойга онаалтыр 4,2—4,4 кг. дүктү алган. Сес айлар дургузунда саанчы Оюн Алдын-кыс бодунга быжыглаан 41 баш саар инектен ниитпин-биле 59 тонна ажыг сүтү саап, хүлээлгезин күүсеткен. Татьяна Саая 42 инектен 48 тонна, Оюн Татуя 41 инектен — 48 тонна сүтү саппан. Бисте ыңдыг мурнакчылар хөй.

«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң директору, ССРЭ-ниң Дээди Советинин депутады.

ҮҮЛЕ БҮТКЕН

Бистиң чыл бүрүде бедидеп турар байырлалывыс — Көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнү бо чылын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл болганы-биле дакпырлажып, онзагай болуп эртип турар. Кандыг-даа байырлалды бистер күш-ажылчы белектерлиг уткуур чаңчылдыг бис.

Мен Бижиктиг-Хаамың № 2 сүт-бараан фермазынга саанчылап ажылдаан, ам 10 чылдың күрүн демдегледим. Бо үениң иштинде ажыл-ишимге мактадым, багай эвес диртип келдим. Мээң күш-ажылымны эш-өөрүм, коллективим үзүп-биле үнелеп, мени Коммунистиг партиниң хүрээлениге киирип, Барыын-Хемчик район Совединин депутадынга база соңгаан. Оларның бо улуг идегелим шыдзар шаанга-биле шынзыдын чоруур мен.

Бо чылгы байырлалдарны мен күш-ажылчы белектерлиг үткүп тур мен. Бызыглаан инек бүрүзүндеп 2000 литр сүтү саарын хүлээнгеш, 9 айлар иштинде бир инектеннe 1650 литр сүтү саадым. Бистиң ферма эрткен айларда күрүнеге сүт садар планын база күүсеткен. "Бирги чартык чылда фермавыс районнуң фермаларының аразында социалистиг чарышка тиилекчи болгаш. СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир Кызыл туғун чедип алган.

Мээн-биле кады ажылдап турар саанчыларны, кадарчыларны, бызаа ажаакчыларын бо байырлаа таварыштыр демдеглээри өөрүнүүр. Саанчылар Сарыглар Кысылбай, Куулар Долгар, Зинаида Хертек, бызаа ажаакчылы Сарыглар Күген, инек кадарчысы Хвостов Сарыглар оларны чоргаарал-биле адап болур.

Ам фермавыс кыштаглаашкынга белеткелди чорудуп турар. Бо чылын бистиң салыр мал чеми белеткээр планын ажыр күүсеткен. Мен хүүда 8 тонна сигенни кедип белеткедим.

Бо чылгы байырлалды мен республиканың мурнакчы ажыл-ишчилери-биле кады Төрээн чуртуусту мадырлыг улуг хоорайларын көөрү-биле найырал поездинче эртиреп мен. Көрүп, билип алганым солун чүүлдерни чаныы келгеш, коллективимге чугаалап бээр мен.

С. КУЖУГЕТ,
«Бардык» совхозтуң Бижиктиг-Хаа сүт-бараан фермазының саанчызы.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ҮЛҮҮ

1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартырының база будүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш демиселди күштелдиреринин дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрдер Чөвүделинин, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазы-биле танывыын көргеш, «Коммунизмниң херели» совхозтуң малчыннары онгу беш чылдың үшкү шалыычы чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдер дугайында шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле малдың баш санын өстүрериниң, оон продуктулуун бедидериниң тодаргай хемчегларын совхозтуң ажыл-ишчилери төлевилээн.

Мурнакчы хойжулар Оюн Бады төрүүр 100 хойга онаалтыр 99 хураганны, хөй бүрүзүнден 2,5 кг дүктү, Куулар Даржан 98 хураганны, 3,38 кг дүктү, Тулуш Баравов 90 хураганны ап, чаршка мурнап турар. Саанчылардан Монгуш Кара-кыс бо чылдың сес айларында бир инекке онаалтыр 1552 кг, Оюн Сувак 1538 кг сүтү саап алганнар. Бистиң ишчилеривис боттарының байырлалын демдеглеп-шаан, моон соңгаар улам-на күжениишкиниг ажылдаар, көдээниң ажыл-ишчилериниң дугайында партиниң болгаш чаактың ада сагыш салыышкынынга төлептиг ажыл-ишчи-биле харылыкар дээш сорук кириишкиниг ажылдап турарлар. Малчыннар ам күүстүг чымыштыг ижинде хаара туттунган. Кыштаглаашкынга ыяк белеткеннери-биле одек-кыштагларны септеп, мал чемин ам-даа курлавырлап, ону турлаг-хопаштарже даныглап чедирип турар.

В. МОНГУШ,
«Коммунизмниң херели» совхозтуң кол зоотехниги.

БОЛДУНАР БҮГҮ ЧҮҮЛДЕРНИ КЫЛЫР

«Октябрь 30 чылы» совхозтуң ажыл-ишчилери СЭКП Төп Комителинин июль Пленумунун шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш сорук кириишкиниг ажылдап турар.

Мал чеми белеткелиниң чугула камгазынызы бедик темпилиг, организастыг чоруттуурган. Совхоз 1723 тонна сигенни белеткеп, планын 100,1 хуу күүсеткен. Оон иштинде 850 тонна сигенни пресстээн. Кыштагларже 1220 ажыг тоннаны сөөртүп чедирген. 64 тонна саванны болгеш, кыштагларда сарчаттаан. Бо чылын совхоз 447 гектарга силос культураларын тараан, оон 1030 тонна силос массазы алдынган.

Бодувустуң иштики курлавырларывысты ажыглап турарывыстан аңгыда, Ак-Чыраа шыныазындан, сиген, хымыргымын белеткээр болгаш Алтай крайдан саван болуп пресстээр механизастаан звеноларны тургускан. Ак-Чыраада Чылбак-оол Монгушка улуткан звено эң кызымак ажылдап турар. Ол звено 300 тонна мал чеми белеткээрин хүлээнгеш, бо хүннерге чедир 650 ажыг тоннаны белеткеп, ажылын эм-лаа уламчылап турар. Алтайда саван болуп пресстеп турар Шагдыр-оол Ооржактың улуткан звенозу 500 ажыг тонна саванны пресстээн.

Будук-бүрү белеткелиниң планын совхоз 126 хуу күүседип, кыштагларда 126 тоннаны чедирген.

Бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының байырлалын багай эвес көргүзүүлерлиг уткуп турар.

А. ХОВАЛЫГ.

СОВЕТТЕР — МАЛ ЧЕМИНИҢ БЕЛЕТКЕЛИНГЕ

Өвүр район сентябрьның үшкү он хонуунда мал чемнериниң белеткелинге 9,7 хуу немелде өүлдеши чедип алгаш, мурнуу зона районнарының социалистиг чарыжының бирги черин алгаш, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу болгаш 200 рубль-биле шаңнаткан. Бо түүлдү ацаа хамаарыштыр парладывыс.

СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумуу мал ажылын улам шалыкшы хөгжүдериниң талазы-биле улуг сорулгаларны салган. Советтер, ооң күүсекчи комитеттери, оларның түргүзүп турары түскайжыттыйган эргелел органнары малдың баш санын көвүдедип, ооң продуктулуг чоруун бүгү талазы-биле бедидип, ацаа үндезилээш, ол адырны бүдүрүлге үндезилериниге чоокшуладып, ооң продуктуун бедидериниге кол ничээнгейни угландырып ажылдаар ужурлуг.

Мал ажылының продуктуунуң бедидери дээрге-ле анаа быжыг чем баазазын түргүзүрүн хандырары болур. Өвүр район бо чылын ниитиниң малынга 10 муң тонна бөлүүн мал чеми—сигенни белеткээр болгаш 450 тонна сенажты саныр планныг. 1978 чылдың октябрь 2-те чедир ниитиниң малынга 10498 тонна сигенни белеткеп ап, планын 105 хуу, 510 тонна сенажты салгаш, планын 113 хуу күүсеткен. Ам бо хүннерде мал чеминиң белеткелин уламчылап турар.

Районнуң ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелинче организастыр кирген. Бо чылын ажыл-агыйларның боттарының девискээрлериниде үнген сигенниң дүжүү эвээш болганы-биле районнуң Ак-Чыраа болгаш Сарыг-Хөл девискээриниде сиген кезерин колдадып эгелээн. Бо ажылдарга районнуң 4 ажыл-агыйларындан 5 механизастаттынган бригадалар, 12 звеноларга чарлып алгаш ажылдап, малга четчир санныг, бедик шынарлыг чемни чогуур үезинде белеткеп алыр дээш араазында социалистиг чарыштарны калбартып, карак кызыл ажылдааннар. Ооң түннелинде ол бригадалар Ак-Чыраа, Сарыг-Хөл девискээринде 8360 тонна сигенни белеткээн, ооң иштинден 7720 тонна сигенни пресстеп шаракан.

Мал чеми белеткээринге ягаар-бойдустуң берге байдалы тураа-даа, ону ажып эртер, районнуң мурнунда турган сорулгаларны күүседир, ол ажылче чонуун күжүн мобилизастаар дээш районнуң чер-чер Советтери партия организацияларының удуртулгазы-биле тодаргай ажылдарны чорутканнар. Бо ажылдарже район болгаш көдээ Советтериниң депутаттарының, активтериниң күжүн моокшаан. Район болгаш көдээ Советтериниң күүсекчи комитеттери мал чеминиң белеткелиниң үезинде ол ажылды хүн айтырыгларынга үргүлүү кирип, ажылдың темпизинче, шынарыынче болгаш мал чеминиң белеткелинде ажылдап турарларның амыдыралчуртталгазынче болгаш культурлуг негелделериче хүн бүрү кичээнгей салып келген.

Сигенчилер ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастаар, ажылдың бүдүрүкчүлүүн, шынарын бедидер дээш ооң түннелдериниг айның 10 хонук бүрүзүнде-ле үндүрүп келген. Эң мурнакчы ажылдап турар звеноларга шилчиир вымпелдерни ажыл-агыйлар азыы-биле тургузуп, мурнакчы ажылчыннарга материалдыг шаңналдарны тыскын келген. Ажыл-агыйлар азыы-биле социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылташ, ай санында 10 хонуктан түннелдерни үндүрүп, СЭКП райкомунуң болгаш улус депутаттарының район Советиниң күүскомунуң шилчиир Кызыл тугун 50 рубль шаңналы-биле кады тыскын турар.

Массалыг мал чеми белеткээшкининиң үезинде СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш район Советиниң күүсекчи комитединиң кежигүнери болгаш килдистериниң эргелекчилери сигенчилерге тускай график өзугаар барып ажылдап турарларның ортузунга партиянның болгаш чазактың мал ажылдакчыларының мурнунга салган сорулгаларының талазы-биле таныдылга ажылын чорудун келген. Ылангыя СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 ч.) Пленумунуң материалдарын сигенчилер ортузунга таныштырын турганының үезинде ол Пленумнуң материалдарынга харыы кылдыр механизаторлар немелде хүлээлгелерни ап, кызымак ажылдап келген.

Районнуң «Торгалыг» совхозунуң девискээринде ажылдап турар Торгалыг болгаш Чаа-Суур көдээ Советтериниң күүскомнары (даргалары А. Балыргы, С. Седен) ажылды багай эвес организастап, кызымак ажылдаанының түннелинде ол совхоз октябрь 2-те чедир 3532 тонна сигенни белеткеп, планын 171,2 хуу, 510 тонна сенаж салып, планын 133 хуу, 125 тонна будуктурүү белеткээш, планын 125 хуу күүсеткен. Бо ажылга саглыжылар база-ла багай эвес түннелдерни чедип ап, 2120 тонна сигенни белеткээш, планын 282 хуу күүсеткеннер.

Районнуң Советтери мал чеминиң белеткелин күштелдирери-биле үгле механизастаттынган бригадалар ортузунга ажылдарны чорудуп турган эвес, ол ажылды бүгү малчыннар ортузунга, ол ышкаш район болгаш көдээ суурлар төөгөринде ажылдап турар ажылчын, албан-хаакчылар ортузунга организастап келген. Малчыннарның күжү-биле 800 тонна сиген белеткээр даазганы берген турда, ону 1317 тоннага күүседирин көдээ Советтер организастаалар. Суурларда чурттап турарларның күжү-биле шефтээшкининиң ажыл-агыйларга организастаанындан 442 тонна сиген белеткеттинген. Бо ажылга, ылаңгыя Хавлагайты көдээ Совет багай эвес киржип, ажылчын, албан-хаакчыларны бо ажылче эйн организастаан.

Звеноларда болгаш бригадаларда мал чеми белеткеп турарларның ортузунга, район болгаш көдээ Советтер депутаттар болуктерин, постуларын организастап, ол-ла черлерге комсомолчу прожекторлар, улуесчу контроль постулары ажылдап келген.

Чамдык кылдының турар ажылдар-биле чергелештир чедир кылдынмаан түүлдер, организас чок чоруктарны болдура бээр таварылгалар бар. Ылангыя сигенчилер ортузунга кино, концерттерни тургустунган графиктер өзугаар көргүспейн баар таварылгалар турда, ону көлээ Советтериниң талазындан контрольга албайн турган, а ол болза Советтериниң боттарының кол ажылы болур.

Мал чеминиң белеткелинге «Ак-Чыраа» совхоз кошкак белеткелдиг болгаш организас чок кирген турда Чаа-Суур көдээ Совет чогуур үезинде хемчеглер албаны-биле ол совхоз октябрь 2-те чедир 2670 тонна сигенни белеткээш, берген планын 51,8 хуу күүседип турар.

Районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунда ам-даа улуг сорулгалар туруп турар. Сиген белеткелин ам-даа уламчылаар болгаш ону 11 муң тоннадан эвээш эвес кылдыр белеткээш, ниитиниң малынга кышкы үеде хыыргыш белеткелин база уламчылап ажылдаар. Көдээ болгаш район Советтериниң ам кол сорулгазы болза, кышкы үеде мал чеми белеткеп ажылдаар механизаторларның чурттаарынга болгаш ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны хандырары болур. Амгы үениң соңгаарлаттынмайн турар бир чүгүлү сорулгазы болза, Ак-Чыраа болгаш Сарыг-Хөл девискээринде белеткеттинген 6,5 муң тонна хире сигенни ам-даа ажыл-агыйларга чедирери болур. Ол сигениниң чүгүле 16-ла хире хуузу ажыл-агыйларже соортүнген. Белеткеттинген мал чеми чогуур үезинде ыштагларга чедирери, оларның ажаалда-кадагалалын, чарыгдаарын контрольдаары Советтериниң дөрт хүлээлгези. Бо хемчеглер баа 1978—1979 чылларда мал ыштаглаашкының чедишкининиг эрттирериниң бир чүгүлү маңгылалы болур.

А. СЕМИС-ООЛ.

Өвүр район Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ӨӨРҮШКҮЛҮГ БАЙЫРЛАЛ

Берлиниң күскү өөү—кызыл.

ГДР-ниң найысылалының сквергерин, садтарын болгаш парктарын каастаан оп-оп муң хрязантемнер чечектели берген, бодунуң улуг байырдалын немец улустуң уткуп турар лозуңнары болгаш плакаттары база «чечектели» берген. Оларның чанында чурттуң амыдыралынга чоокта чаа болган шылгаранчай болуушкунуң дугайын чугаалап турар чараш чуруктар болгаш лозуңнар база бар. Ол чурт ам-даа ону сонуургавышпаан—республиканың 29 чыл өөнүң бүдүүзүнде ГДР-ниң баштайгы космонавтызы коммунист Зигмунд Йен совет космос кораблинге каттышкан экипажтың ужудуушкунунга киришкен. Ол ужудуушкун ССРЭ болгаш ГДР-ниң улустарының бот-боттарының харыдзаалаларының алдарлыг чыл бижидилгезинге чаа демдек болу берген. Ооң ужур-дузазын үнелеп көрүп тура СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев болгаш ГСЧП ТК-ның Чингине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы эш Эрих Хонеккер мынча деп онзалап демдеглээннер: «...экономиктиг, угаан-бодал' болгаш политиктиг амыдыралдың бүгү талаларынга, социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларын шиитпирлээринге сырый база үре-түннелдиг кады ажылдажылганы чорудун турар Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың улустарының аразында найыралдың улуг күжүн ол ужудуушкун чайынналчаа-биле көргүскен».

Бодүүн болгаш чиик эвес, ынчалза-даа алдарлыг болгаш чайынналчак орукту эрткен, ГДР-ниң ажылчы чоннары бодунуң социалистиг Төрээн чурту дээш дүрүм өзугаар чоргаарал-биле байырлалды үткүп турар. Бо чылын ол байырлад ам болур 30 чыл юбилейге бүгү-улустуң белеткели ышкаш эрткен. Амгы үеде ГДР делегейниң индустриалдыг он улуг күрүнелериниң санында кирип турар. Социалистиг тургузуушкунуң үезинде чурттуң национал орулгазы 6,9 катап өскен, ооң 60 хуузун үлетүүр берип турар. 1936 чылда бүгү эрги Германияга бүдүрүп турган үлетүүр продукциязынан ийи катап хөйү 1976 чылда-ла республикага бүдүре берген. А ГДР-ниң чурттакчы чону дөрт катап эвээш болгай.

Үлетүүрден көдээ ажыл-агый база хожудавайн турар, ооң ажыктыы чайгылыш чокка өзүп турар. Бир эвес 1950 чылда көдээ ажыл-агыйга ажылдап турган чангыс кижи 5—6 кижини аъш-чем-биле хандырып турган болза, ам ол алды катап улгаткан. Чүүн күсели-биле ону чедип алганы? Механизацияның, химизацияның болгаш мурвакчы агротехниканың ачызында (чижээ, тараа культуралары ажаарын долузу-биле, картофельдиң 96 хуузун комбайннар-биле ажаан турар) ол чедип алганган.

Чурттуң экономиказының чедишкининг хөгжүлдези, национал орулганың өзүлдезиниң бедик темпилери ГСЧП-ниң VIII съездизинге төлевалеттинген болгаш партиниң IX съездизинге бадыткаан кол сорулганы—улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидерин чайгылыш чокка боттандырын чорударынга ерганы берин турар. Үүрмектеп садар өртектериниң өскерилбес деңнелдери турун турда ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның күш-ажылчы орулгалары 1940 чылдан бээр үш ажыг катап өскенин чугаалаарга-ла четчир.

«Экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнери чурттарның социалистиг экономиктиг интеграциязы болза Герман Демократтыг Республиканың доктаамал экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң шиитпирлиг негелделериниң бирээзи болур» деп, ГСЧП-ниң Программазында айыткан. 1950 чылда ЭДЧ-ге киргеин ГДР-ниң социалистиг экономиказының тургустунуп келириниң чугула факторларының бирээзи болган. Амгы үеде республиканың даштыкы садылының үштүн ийи кезии ЭДЧ кежигүнери чурттарының үлүүнге хамааржыр. ССРЭ-ниң садыглажып турар эң кол чурту ГДР боон турары ышкаш, ГДР-ниң даштыкы садылында Совет Эвилели бирги черни эзлеп турар.

Партияларның, күрүнелериниг болгаш бистиң ийи чурттарывыстың улустарының аразында экономиктың харылзаалар 1975 чылдың октябрь 7-де ат салган ССРЭ биле ГДР-ниң аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында чаа Керээде өлеттинген. Ол харылзаларны хаңыладырынга болгаш калбартырынга эштер Л. И. Брежневтиң болгаш Эрих Хонеккериниң доктаамал ужуражыышкыннары кончуг чугула ужур-дузалыг. Чижээ, бо чылын Крымга болган соолгу ужуражыышкын үезинде олар 1990 чылга чедир үениң иштинде ССРЭ биле ГДР-ниң аразында бүдүрүлгеин специализастаарын болгаш кооперастарын хөгжүдериниң Программазын ажылдап кылырын дүргедириниң дугайын дугуржуп алганнар. Амгы үеде улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларын хаара туткан ийи таланың бир-үүс ажыг дугуржуулгалары бар.

ГСЧП ТК-ның VIII (1978 чыл) пленумунга эш Э. Хонеккер мынча деп чугаалаан: «Бис хөй түүлдү чедип алган бис, ынчалза-даа бис ам-даа хөйү ужурлуг бис... Сайзырангай социалистиг ниитилелди тургузаары улус ажыл-агыйының доктаамал, дүрген өзүлдезин пеген турар болгаш ону кылырынга перспективалыг байдалдарны хандырган турар ужурлуг». ГДР-ниң улузу бодунуң мурнунда турун турар сорулгаларның улуун болгаш чугулазын билип, коммунизмче орукту тургузуп, улуг көдүрүүшкүн-биле ажылдап турар.

А. СИДОРОВ,
(ПМА).

ГДР-ниң номнарының делгелгези

Герман Демократтыг Республиканың тургустунганындан бээр 29 чыл өөн хөлбаштыр са акы-дукма чурттуң номнарының чаңчылчаан декадазы эгелээн. Ол декада Москваның ангыда, Россия Федерациязының чамдык хөөрайларынга, эвилелдешкен чамдык республикаларның найысылалдарынга эртер.

Декаданың байырлалдыг ажыдыышкыны октябрь 5-те даштыкы литератураның Бүгү-эвилел күрүне библиотеказына болган. «ГДР-ниң полиграфиязының уран аргазы» деп каасталгалыг ном делгилерин ында кылган. Делгелгеде—Лейпцигке чыл бүрү болур конкурстуң шаңналдарын алган дөрт чүс үндүрүүлгелер.

ГДР-ниң авторларының номнары бистиң чуртувуста калбак сураг-жаан. Чүгле соолгу 15 чылда бешин оларның номнарын ССРЭ-те ниити тиражы бежен миллион экземпляр ажыг кылдыр дыка хөй дылларга парлап үндүрген. Оларның аразында ниитилел-политиктиг, социал-экономиктиг, уран-чечен чогаал литературазы, эртемнин болгаш техниканың, көдөө ажыл-агыйның болгаш кадык камгалалының янзы-бүрү адырларының талазы-биле номнар калбак делгеттинген.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢНЫҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

ХЕЛЬСИНКИ. Тайбының Бүгү-делегей Чөвүдели медегдел парлап үндүрген. Ядролуг чепсектиң чаа хевирлерин, ооң аразында нейтроннуг бомбаны тургузар сорулга-биле эртемшинчилел болгаш дуржулга-конструктор ажылдарының программаларын акшаландырарына 3 миллиард долларны дөзевилеп бээр дугайын АКШ-тың сенадының чоокта чаагы шиитпирин ол медегделде шынгыы буруу шапкан.

Ол шиитпир болза араатанзыг чаа чепсектиг тургузарына чер болганда калбарын турар удурланыышкыннарны херексевээни, боо-чепсекти өндере бүдүрерин соксадыр болгаш массалыг уэутказашкынның боо-чепсээниң бүгү хевирлерин хоруур дугайында «Стокгольмнуң чаа кыйгырыында» өске түүлдер-биле кады көдүрүлген болгаш 700 миллион ажыг кижиниң деткээни негелдени херексевээни ол-дур.

Ол шиитпир болза дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының таарымчалыг түннелдерин чүү-даа эвес болдурар болгаш боо-чепсекти өндере бүдүрерин улам калбартырының оруу-биле базар дээр АКШ-тың шериг-үлетүр комплекизиниң бодалын илередип турар-дыр деп медегделде онзалап демдеглээн.

Каттышкан Штаттарның ол үлгедиглерин буруу шаарынче болгаш боо-чепсекти өндере бүдүрерин сөксадыр, чепсегленишкинни дүжүрер дээш кампанияны үргүлүүлээринче тайбыңга ынакшылыг бүгү күштерин Тайбының Бүгү-делегей Чөвүдели кыйгырган.

(СЭТА).

Перу коммунистерниң юбилейи

ЛИМА. (СЭТА-ның корр.). Бодунуң дайынчы авангарды болур Перунуң Коммунистиг партиязының (ПКП-ниң) 50 чыл юбилейин Перунуң ажылчы чоннары чурттуң эң улуг хоорайларында массалыг митингилер болгаш байырлыг хуралдар-биле демдеглеп эртирип турар. Маркс-Энгельс-Ленинниң, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының идеяларынга кижизиттирген Хосе Карлос Мариатеги 1928 чылдың октябрь 7-де бодунуң чуртун бүрүн хостаары дээш, социализм дээш демиселдерниң коммунистиг отрядын үндезилеп тургускан. Ол үеден бээр марксизм-ленинизмни Перунуң боттуг байдалдарынга таарыштыр коммунистер ажыглап келгеннер деп, СЭТА-ның корреспондентиниг-биле беседага ПКП ТК-ның Чингине секретары Хорхе дель Прадо чугаалаан.

Бо чыл Компартиягы онза политиктиг ужур-дузадыг болган деп, Х. дель Прадо уламчылаан. Бодунуң 50 чылдыг төөгүзүнүң дургузында Перунуң коммунистерин Тургузукчу ассамблеяның соңгулдаларынга албан өзү-биле эң-не баштай киириштирген. Ол Ассамблеяга республиканың конституциязын ажылдап кылырын болгаш хүлээп алырын даскан.

Ол чорук улустуң калбак массаларында ПКП-ниң атаалдарының оскенин хереченлеп турар. Реаксылыг болуктериниң калчаалыг, өскөнниг ажыл-чорудулгазы турбуже, соңгулдаларга Компартия чедишкининг болган. Ам ооң алды депутаттары депшилеглиг өске төлөлекчилер-биле кады Тургузукчу ассамблеяда чептуг, өзулуг демократтыг конституция дээш демиселиг турар. Күрүне херектерин шиитпирлээринге профавидел болгаш хөй-ниити организацияларының киржири, ажылдаар эргени магадылаары, аграр реформа үезинде таравчыларга дамчыдып берген черни оларга быыглаары, антиимпериалистиг болгаш антиолигархиялыг чаартылгаларны хоолдужудары болгаш оларны хаңыладырын хандырары республиканың үндезин хоойлузуунга корлуулгеен турары дээш олар демиселиг турар.

Бодунуң юбилейин Перунуң коммунистери чаңгыс эптин өзүзу-биле үткүп, депшилеглиг чаартылгаларны идекейлин-биле деткиринче улустуң калбак массаларын мөңгүлээринче чүткүп турар деп, ПКП ТК-ның Чингине секретары онзалап демдеглээн.

В. ШУИН.

Францияның хөй районнарында ажылдаар эргени камгалаан ажылчы чоннарның күчүлүг хөделиишкиннери болгулаан.

Лотарингияда «Сассилор-Соллак» концернниң массалыг ажылдан үндүртүү кыжанып турар чээрби беш муң металлургтары удурланыышкынның чыскаалын чоруткан. Ажылчын аңгыга хамаарыштыр ужур-дурум чок чорукту соксадырын олар негээн.

ЧУРУКТА: металлургтарның чыскаалының үезинде.

Франс-Пресс—СЭТА-ның телефотозу.

Фоторепортаж

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Ыраакы Тере-Хөл сельпозунуң балыкчылар бригадазы чылдың эгезинде чаа бедиткен социалистиг хүлээлгени ап, онгу беш чылдың үшкү чылының планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда күүседир деп планнаан турган. Балыкчылар сөглөөн сөзүнге ээ болуп, чылда 20 тонна балыг тудар хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседип, октябрьның 5-те 21 тонна балыкты күрүнеге дужааган.

Сельпонуң балыкчылар бригадазында, чеди-ле кижи ажылдап турар. Оларның хөй кезии бедик арга-дуржулгалыг хоочун ажылдакчылар. Ындыгларның бирээзинге Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи Сергей Дамдын (ортузунда чурукта) хамааржыр. Ол бо коллективке ам он сес чыл ажыг ажылдап келген. Бедик дуржулгалыг балыкчы 1978 чылда 4 тонна балык тудар деп алган социалистиг хүлээлгезин сентябрьның 25-те күүседкен. Чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа бир тонна ажыг балыкты тударын ол хүлээнген.

Балыкчылар бригадазының бригадири коммунист Седип Шимит (үстүнде чурукта) бо коллективте 1965 чылдан бээр ажылдап турар.

Ол бодунуң хуузунда алган социалистиг хүлээлгезин бир-ле дугаарында күүседкеш, немелде социалистиг хүлээлгени алган ажылдап турар.

«Тере-Хөл» колхоз (ам совхоз) тургустунганындан эгелээш ажылдап турар Сергей Мунзук (адаанда чурукта) бүдүрүлгениң мурнакчыларының бирээзи. Ол 1952 чылдан бээр балыкчылар бригадазынга ажылдап келген. Ынчангаш ол үр чылдарда чедип алган бедик арга-дуржулгазын аныяк балыкчыларга күзелдии-биле дамчыдып берип турар.

Тере-Хөл сельпозунуң балыкчылары онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседкеш, амгы үеде пландан ажыр балык тударын үргүлчүлеп, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 61 чыл оюнга чедир ам-даа 4 тонна балыкты немей тударын хүлээнгеннер.

В. ЧАДАМБА.

Авторнуң фотолары.

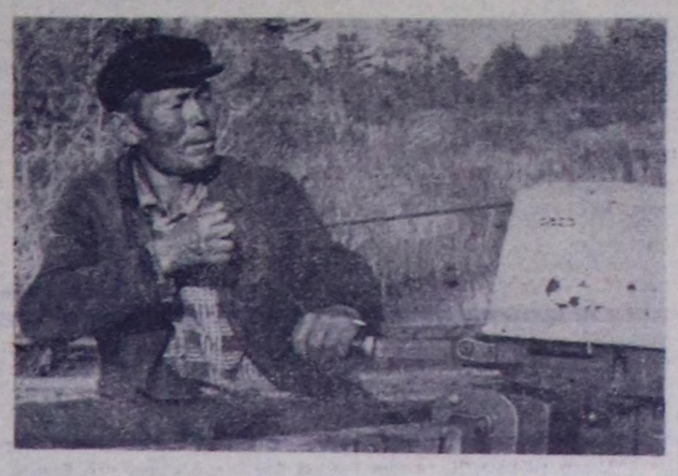

Чилиниң эргеажыктарынга удур

МЕХИКО. Чилиде фашист хунта чурттуң национал байлаан империалистерге садып турар. Элээн каш үлетүүр бүдүрүлгелерин болгаш компанияларын сатканының сөлүүде национал нефть компаниязын (ЭНАП) саткан, ол компания, ылаңгыя Улустуң чангыс эвиниң чазаа эргечагыргага турар үеде Чилиниң экономиказын быжыглаарынга чугула рольду ойнаан. Ону америк «Эксон» деп нефть концерни, Англи-голланд «Шелл» болгаш түс черниң магнаттары араазында үлежип алган.

Газ үлетүүрүн эдериниге дедир эгидин берген. Хунтаның экономика, хөгжүде болгаш эде дериге министри Пабло Бараона Чилиниң мурнуу чүгүнде газ тыыштыг черлерни шинчилээр эргени америк «Атлантик Ричфилд» болгаш «Апси» компанияларга берген деп медегдээн. Ол компаниялар дыгый газтарны Каттышкан Штаттарже соорүп аппаарлар.

(СЭТА).

АЖЫЛ-ИШЧИ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ КАЛБАРТЫР ДЭЭШ

ОРЛАНДО. (Флорида штат). Делегейниң садыг палатазының ында эртип турар 26-гы конгрессиниң киржикчилериниң кичээнгейин делегей садыйын, Чөөн болгаш Барыын чүктер араазынга ден эргелиг экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдериниң айтырыглары хаара туткан.

Янзы-бүрү ниитилел-политиктиг тургузуглуг чурттарның кайызынга-даа ажыктыг ажыл-ишчи кады ажылдажылганың калбартырының чугулазының өзүн турарын ол калбак шуулганның ажыдчын болуктериниң хуралдарынга онзалап демдеглээн. Чүгле ол факт боду безин делегей садыынга социализм чурттарының өзүп турар ролюн улам-на барымдаалап хөөрүнче Барыын чүктүң хөрецгитен болуктерин албадап турарының дугайын чугаалап турар деп, СЭТА-ның корреспондентизинге берген интервьюзунга делегейниң садыг палатазының социалистиг чурттар-биле харылзаалар талазы-биле комиссиязының даргаларының бирээзи О. Каллош демдеглээн.

Чөөн болгаш Барыын чүктериниң аразынга чүгле садыгны хөгжүдериниң болгаш ооң орузунда турун турар моондактарны чайладырының эвес, харын энергетика, долгандыр турар бойдусту хамгалаары, транспорт ышкаш ындыг таладарга ажыл-ишчи кады ажылдажылганы улам ынай калбартырының онза чугулаазын делегейниң садыг палатазының чиңгине секретары К. Виннвист демдеглээн. Барыын чүктүң хөрецгитен болуктери Чөөн чүк-биле бүгү таладыг садыг-экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдериниге сонуургаддыг деп, ол онзалап демдеглээн.

Голландияның хөрецгитен болуктериниң төлөлекчизи Э. Ван Эйхен Совет Эвилели-биле садыг-экономиктиг харылзааларны калбартырыдээш саналдаан. Совет Эвилели болза бойдустуң улуг курлавырлары бар, бедик хөгжүделиг индустриалдыг улуг күрүне болур деп, ол чугаалаан. ССРЭ биле Барыын чүк-биле деп эргелиг садыг-экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдериниге чүткүп турар садыглажыр ынанышты чурт болур.

Конгресстиг делегаттарының араазында тараткан совет делегациязының «Чөөн болгаш Барыын чүктер араазынга келир үениң кады ажылдажылганы» деп эргелиг илеткели улуг сонуургалды болдурган.

Чижээлээргө, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынының байдалдарында 70 чылдарда Барыын чүк чурттары-биле Совет Эвилелиниң ажыл-ишчи кады ажылдажылганына болган шынар талазы-биле чугула, өскерлиишкиннерни илеткелде демдеглээн. Чөөн болгаш Барыын чүктер араазында кады ажылдажылга күрүнелериниң тайбың кожа-хөлбөө догуннаашкынының эрге-ажыктарынга дүгүн турар болгаш ону бүгү черлерде хүлээп көрген база деткөп турар.

Ооң-биле кады социалистиг чурттар-биле садыг харылзааларынга барыын талакы күрүнелериниң тургузуп турар ылгай көрген кызыгаарлаашкыннарының барын болгаш оларның делегей садылының бүгү каржикчилериниге хотарал чедирин турарын демдеглээн. Чижээлээргө, илеткелде АКШ-тың конгрессиниң ССРЭ-биле садыгга эң таарымчалыг байдалды тургузарын болдурбазының дугайында шиитпирин айткан. Ол шиитпир совет-америк садыгның хөгжүдезинге шаптыктаан.

В. ЖЕРЕБИЛОВ,
В. МАТЫШ.

СЭТА-ның тускай корр.

АН-28: ажыглалга кирер

МОСКВА. (СЭТА-ныҥ тускай корр. М. Горбачева). ССРЭ-ниҥ Күрэвиарегистринге АН-28 самолетту ужударынга ажыглап болурунуҥ дугайында түр шынзылгага ат салган. Ужудуушкуннуҥ айыыл чогунуҥ болгаш ынаныштыынныҥ эҥ бедик нормаларынга дүгүүп турарыныҥ дугайын херечилеп турар ол документ ажылдыҥ улуг үе-чадазыныҥ түҥнелдерин үндүрген: машинаныҥ заводка шенелделери доозулган болгаш ам ол күрүне шылгалдаларынга белен.

АН-28 Аэрофлоттуҥ черчерде шугумнарыныҥ хоочуну болур «Аннушканы» солуур. Чаа самолет 15 пассажирлерни сөөртүр. Ооҥ иштинде таарымчалыг сандайлар база кижи бүрүзүнге вентиляция бар. Пассажирлер олуртур самолетту чүүк сөөртүр кылдыр эде кылырынга хөй үе чыгдаваны онзагай: наш минутаныҥ иштинде сандайларны самолеттуҥ ийинге азыптар болгаш ооҥ иштинге чүүктү үүдүрүп болур. Самолет ужуп үнер шелге улуг негелделер кылбас. АН-2-ниҥ хонуптар улуг эвес шелдеринге ол хонуп болур. Амгы үениҥ ужудуушкун дериг-херексел дери АН-28-не хонуктуҥ кандыг-даа үезинде болгаш агаар багайдаа турда ужар арганы берип турар.

Бистиҥ чуртувустуҥ янзы-бүрү районнарынга АН-28 ам бир муҥ беш үүс ажыг ужудуушкунну кылган. Заполярьеге-даа, Мурнуу чүкке-даа машина бодунуҥ бедик ынаныштыын көргүскен. Бир эвес бүгү шимчедикчилери ажылдаваан-даа барза бо самолет чедишкиннии-биле хонуп ап болурун шылгалда үезинде чоруткан нарын шелделер көргүскен.

— Бистиҥ чаа самоледувус бүгү үүлдерни кылып болур, элээн каш «профессияларлыг». Аргарыгны өртпен камгалаар талазы-биле доскуул ажылын, аэрофото-чурук тыртыларын, геологтуг шинчилелдерни ол чорудуп болур. Санитар авиациязынга ооҥ тускай хевирин ажылдап кылган. АН-28 улус ажыл-агыйынга үр болгаш шынчызы-биле баран болурунга ынанып турар бис—деп, кол конструктор О. К. Антонов чугаалаан.

Ужударынга ажыглап болурунуҥ дугайында шынзылга болза самолетту ажыглалга киирериниҥ путёвказы болур. Удавас күрүне шылгалдаларыныҥ доозулганыныҥ соонда АН-28-ти массалыы-биле будүрүп үндүрүп эгелээр.

Черлик өдүректер фермазы

Кочубеевскоениҥ дуржулга-көргүзүг ажыл-агыйынныҥ ажылынныҥ баштайгы чылынныҥ түҥнели болза крайныҥ аҥныыр черлеринче сезон эгелээриниҥ мурнунда салып үндүрген будун чартык ажыг муҥ өдүректер болган. Москва чоогунда инкубаторларныҥ бирээзинден аҥаа өдүрек солдарын чедирип келген.

Куштарныҥ хөй кезии ырадыр ужарын күзеваан. Олар ферманыҥ чоогунда хөй санныг хөлбектерде болгаш хөлдерде турумчуй бергеннер. Олар бодунуҥ өскен черин утпаанныр — эртен болгаш кежээ олар чем чиири-биле ужуп кээп турарлар.

Ферманыҥ кыс өдүректериниҥ баш санын аҥныыр ажылынныҥ тускай эртемнигери көвүдеткен. Ам ында 500 ажыг кыс өдүректер бар. Келир чылын олардан 15—20 муҥдан эвээш эвес чуурганы алыр. Оон өстүрүп алган өдүрек солдары крайныҥ черлик өдүректериниҥ баш санын көвүдедир.

(СЭТА-ныҥ корр.).

Кочубеевское, Ставрополь край.

„ЧАЛАР ОТ БООП ХУУЛА БЭЭР МЕН“

Аныяк шулүктү Куулар Черлик-оолдуҥ шулүктериниҥ ийиги чыындызы—«Үе» деп номчугашты номчаап, бистиҥ ыпак шулүктүвүс Степан Агбаанович Сарыг-оолдуҥ мындыг одуругларын сактып келдим:

«Үе-шагныҥ эргилдеак
Үрү-биле турар эвес,
Үнүш-бойдус үнүп, кадып,
Үргулчу-ле солчур болгай».

Шынаа-ла: часкы, чайгы, күскү, кыпкы шагныҥ бо дөрт үези бот-боттарындан чарылбайн, кезээде сүржүп келгеи болгаш бурунгаардан орар. Үениҥ шимчээлгини доктар билбес. Эҥ ылаҥгыя бистиҥ чурттаа турарывыс бо үе—өртем-техниканыҥ эҥ-не сайзыраан, амыдырал-чурттаганыҥ баяан үезин болур. Үе-биле деңге базып, үргүлчү-ле эвин кылып чоруур бистиҥ ажыл-ишчилеривис хөй. Оларныҥ үзел-соруун, кылып турар чымыштыг ижин чыдыын көргүскен чогаалдар хүн бүрү көстүп кээп турар. Оларныҥ тодаргай чижээнге Куулар Черлик-оолдуҥ «Үе» деп шулүктериниҥ чыындызында чамдык чогаалдар база хамааржыр.

Чыындыда кирген шулүктерни үш бөлүкке чарып болур: Бистиҥ кайтамчыктыг үевистиҥ дугайында болгалдар, ынитилелге кижилериниҥ күш-ажылчы ачы-хавыаазы, амыдыралдыҥ агымыныҥ аажы-биле кижилер аразында тургустунуп келир айтырыглар болгаш төгүже хая көрүүшкүн.

Кандыг-даа авторнуҥ баштайгы ному номчукчуларныҥ аразынче авторнуҥ кирер «дүлгүүрү» болур. А ийиги ном дээрге, номчукчуларга четкеш, тускай «шылгалданы» тудар ужуралыг. Ажыл-биле чугаалаарга, авторнуҥ чогаалдыкчы ажылынын өзүп азы кошкан турарын номчукчулар дораан-на эскерип, ол дугайын чугаалажы бээрлер.

Үстүнде чугаалаанныыс өстерге даянгаш, шулүктүнүҥ чыындызын номчуп көрээлиҥер.

«Кыштаг черге адар данныҥ
хаазында
Кырда улар чылгы ышкаш
киштегилээр.
Куш дүнде эжим-биле отту
чаштааш,
Хураганнаан хойлар ажаап
турар-дыр бис».
(«Кыштагда чымыш»).

Хүлээнген ажылынга харысалгалыг кижилер дугайында бо одуруглар чиге өөгдеп турар. Маҥаа артык тайылбырныҥ хөрээ чок. «Куш дүнден» турган, хураганнаан хойлар ажаар эжишкилер — мурнакчы, ажыынга барак кызыл дээрэн чугаажок.

«Халырадыр кадыыр чайып,
Карбап турда таан эки.
Хүнге додаан шыгган эттер
Хүлер ышкаш чайнаа турар»
(«Сиген шөлү аяннарга»).

Кышка белеткел—сиген кескен кижилериҥ «Хүлер ышкаш» хүрең шырайлары бир мөзүлеш болуп, характарга көстүп келир.

Ажыл-иш кышкы үеде кыштагда, чайгы үеде сиген кезер аяннарда хайныҥ турда, «Пактаар малчын» чүүү кылып одурарыы? Алган кадайынга болгаш ажы-төлүнге «чудун» көргүзүп, сөңнүг келген «аалчыга-ла» иртпеин тудуп берип турган, адак соонда, боду төрел «ыттыг» улузунче «аалдап» эгелээр. Бо чижектиг ийи-чаҥгыс, «кылаҥ-кара» көрүп каанда, «байы бажын ажа бээр» малчыннар бар-ла болгай. Чогумна ындыларны өттүр сөгдээн, дээштиг шулүктү авторнуҥ бижээнинге өөрүүр, ону мактаар апаар бис.

Кижилериҥ аразында тургустунуп келир нарын ажылыгларга кайы хөй. Ук айтырыглар колдуунда-ла ийи аныяк кижиниҥ аразында ыйырал, ынакшылы-биле хол. бажып турарын билир бис.

«Ынакшылдыҥ хереллери дыынмаан», «Согур дүне бооп доңнашкаш» таарышпайн, чарылган ийи кижиниҥ чагыы кылдыр үе-чергезинге мындыг одуругларны автор бижээн:

«Кежик-чолду чиик бодаар
чергевиске
Кеземче-даа болур магат,
дыңнаайлар-ла.
Даңгыракты ынакшылга
камнаваанда,
Далаш чорук атты сагар
кичээнгиннер.
(«Миннинишкин»).

Бо одуруглар кижизидикчи хөөн илереттинген. Номчукчуларны бодандырыптар утка сиккен.

Чыындыда дөрттээн, сөстээн одуруглар хөй-биле кирген. Амыдыралдыҥ янзы-бүрү болуушкуннарындан чугула темаларны автор шилип ап, оларны номчукчуларга чуруп көргүзер дээн шулүктүнүҥ изиг күзелин деткиир бис.

«Өлүм биле карангыга
Өжээннежин акташкак мен.
Чаныр орта кедеп келзе,
Чалар от бооп хуула бээр
мен».
(Дөрттээн одуруг).

Чыындынын идеилиг утказы бо дөрт одуругда сиккени илдеп.

Чаагай дүжүттүҥ аразында ооп чаштаннарныҥ үнүп келири дет, чыындыда кирген чогаалдарныҥ чамдык одуругларында сеткилге кагыла бээр сөстер кире бергильээни хомудаҥчыт.

«Ашаандан-на чарлы берген
хереэжен дээш,
Ажыы-биле менээ чүүе
туралаар сеен».

Мында ашаа өлбээн, а ооп аная чарлы берген хереэжен кестүп турар. Шулүктүҥ төнчү одуругларын номчуптары-выска, —

«Даҥын бүле тудар дээнде
далашкаш чоор,
Шуудун харап, дулгуяк-даа
кезек чораай»—

деп, сөстер тыптып келген.

Дулгуяк деп сөстү өг-бүлеэнниҥ иштинден өлүмнүҥ ужуундан чарылган кижиге хамаарыштыр чугаалажыр болгай бис.

«А мен катап ыпаклаштыҥ
Албыс-биле дөмей чор мен.
Ай, хүн безин мени шоотту
Арын-нүүрүм оскундурду».

Одуругларны баштай номчуурувска, аар, кандайы иончуг, а улам ханылай бөзриниске, бир шулүктүде база мындыг янзылыг шулүк барын саптып кээр бис. Ол шулүктү сес сүрүп очулдуруп каанзыг апаар-дыр. Автор шулүүн эде көөр боор дээрзинге идеген каалы.

«Үе» деп чыындыда кирген шулүктериниҥ кол утказы, шынарыныҥ болгаш тематиказыныҥ талазы-биле каксы танызарыыска мындыг-дыр.

Кончуг эки демдекке четпес-даа болза, шулүктүүнүҥ номчукчулар—бистерге сөңнээн чыындызы —үениҥ шанкыын маҥы-биле дедге коступ келгени авторнуҥ кылымак ажылынын түҥнели болур.

Д. БАЯН-ООЛ.

АЖЫ-ЧАҢГА ХАМААРЫШТЫР

Чоокта чаа «Чодураа» совхозтуг Культура бажыныҥга «Аажы-чаҥ кижизидилгези» деп темалыг конференция болган. Совхозта партком секретары Б. Баткар допчу чүве чугаалаан, конференцияны ажыткаш, СЭКП Тес-Хем райкомунуҥ секретары С. С. Кууларга сөс берген.

СЭКП Төп Комитединиҥ Чиңгине секретары, ССРЭ-ниҥ Дээди Совединиҥ Президиумунуҥ Даргазы Л. И. Брежневтиҥ СЭКП-ниҥ XXV съездизинге Отчёттуг илеткелинде партииныҥ идей-кижизидилгелиг ажылынче онза кичээнгей салганын ол демдеглээн. Ылаҥгыя кижизидилгениҥ бүгү хереэн комплекстиг көөр, тодаргайларга ажылчы чоннарныҥ янзы-бүрү бөлүктериниҥ онзагай байдалдарын барымдаалап, идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш аажы-чаҥ кижизидилгезиниҥ тудушкак, чаҥгыс аай болурун хандырарын съездге айыткан. Чогум-на моон дугайында илеткелчи тодаргай чижектерни киирип чугаалаан.

Дараазында «Уругларны культурлуг аажы-чаҥга кижизидери» деп темага илеткелди РСФСР-ниҥ школаларыныҥ алдарлыг башкызы А. Б. Маскыр кылган. Бо теманыҥ айтырыгларының хамыктың мурнунда ада-иелерге хамаарыры ол тодаргай чижектерни көргүзүп чугаалаан. Ылаҥгыя Белдир-Арыг суурда чамдык ада-иелер кыс уругларын чараш кедирер, кластаар дээш школа назынны четпейн турда-ла оларныҥ кулактарын үттеп, сыргалар сүп турар, Оон эрткеш, ол суурнуҥ чамдык ооллары безин бир талакы кулаан үттээш, дээрбектер суп, аян, хевир чок кылдыр аажылап турар.

Дарааазында А. Х. Серээ «Аныяктарны күш-ажылга кижизидериниҥ дугайында», Д. Д. Эртине «Уругнуҥ кижизиг мөзү-шынарының дугайында» тус-тус илеткелдер кылган.

Конференцилга Тес-Хем районнуҥ прокурору Б. М. Иргит ынитилелге кижиниҥ туружунга хамаарыштыр тодаргай чижектерлиг илеткелди база кылган.

С. ТАС-ООЛ.

ТУРАСКААЛДАРНЫ КАМГАЛААР

СЭКП-ниҥ XXV съездизиниҥ шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле чурттуҥ экономиказын, культураазын бедидер, эртемниҥ деш-шилгелиг сайзыралын чедип алыр херекке совет эртемденнерин, оларныҥ иштиндеи археологтарныҥ күжеҥчишкиниг ажылын айтыры чугула.

Төөгү материализмниҥ арганларына даянып, эрткен үениҥ, дараатыргаан ангыныҥ революсчу демиселиниҥ дугайында барымдаалыг ажыдыышкыннарны совет археологтар кылып турар. Дарлалды болгаш дарлакчыларны көөр хөөн чок чорукка чонну кижизидип, ынитилелдиҥ экономиктиг, политиктиг сайзыралынга масса чоннуҥ ынитпирлиг ролюн ол көргүзүп турар.

Москванын «Наука» деп ном үндүрер черинге бо чылын парлаан «1977 чылдың археологтуг ажыдыышкыннары» деп чаа номда бистиҥ чуртувустуҥ девискээринде болгаш чамдык даштыкы чуртарда чорудуп турар кол шинчилелдер дугайын бижээн.

Оон чижээнге В. Т. Монгуштуҥ «Тывага даш век үеэниҥ шинчилелери» деп чүүлүнде Тывада дыл. литература болгаш төөгүүнүҥ эртем-шинчилел институдунда тускай бир отрядтың ажылының дугайын бижээн. Таҥды районда Балгазыныҥ суггарылга системазының зонаындан неолит үеэлинде баштайгы амыдырал кижизиниҥ турааа тывылган. Оортан даштан кылган хер-херексел-диҥ коллекциязын: хыргы, согун бажы, даш савадар бузундулары болгаш өске-даа солун үүлдерни тыпкан. Кызыл — Ак-Довурак оруунуҥ оҥ талазында турар Даштыг-Хавак деп черден база дөрт эрги турлаг тывылган. Оон соөктен кылган чидиг бистиг болгаш сувур баштыг херексел-дер болгаш эрте-бурунгу тюркте-рниҥ түрек хевирлиг кылдыр хүлерден кылган кааскалгалы тывылган.

Төөгү эртемниҥ кандидады М. Х. Мацизай-оолдуҥ «Төп Тывада шинчилелдер» деп чүүлүнде ТДЛТӨШИ-де экспедиция болуунуҥ ажылын бижээн турары кончуг солун. Ук үүлде Улуг-Хем районнуҥ Сенек деп черде базырыктардан хүлер көрүнчүк, хүлерден, алдындан, мыыстан кылган кааскалгалар тывылган.

Бо-ла бүгү ажылдар ССРЭ-ниҥ чаа Конституциязының 68-ки үүлүнде: «Төөгүүнүҥ тураскаалдарын болгаш культураның өске-даа үнелиг үүлдерин камгалаар дугайында сагыыр салыры — ССРЭ хамаатыларының хөрээ болгаш хүлээлгези» деп айтканын боттандырып турары болур.

А. ЛЕГКИЙ.

Москва хоорай.

МӨҢГҮН-ТАЙГАНЫҢ БОТ-ТЫВЫНГЫР АРТИСТЕРИ

ЧУРУКТАРДА: Мөҥгүн-Тайга районда бот-тывынгыр уран үүлдүн идепкейлиг киржикчизи Светлана Намчыл хомуста тыва аялгаларны ойнап тур (үстүнде). Республика фестивальдарының киржикчизи хөөмей, сыгыт конкурстарының тиилекчизи, «Сесегениҥ ыраажызы» агитбригаданы бот-тывынгыр артизи Борис Монгуш сыгыт күүселдезинде.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотолары.

СПОРТ · СПОРТ

СӨӨЛГҮ ОЮННАР АРТКАНДА

ССРЭ-ниҥ футбол чемпионаты ийи неделя иштинде чапсарлай берген. Ында киржип турар он алды команданыҥ чамдык оюннарынын түҥнелдери «шокар» болзажок, оларныҥ туруштарында кижи кайтаар түве чок. Шаҥналдыг черлер дээш туржуп турар алды командадан хепертен «ушта халып» келгени чок, сөөлгү чер албас дээш, бүгүлде күжүн салып турар үш команданыҥ кайызы-даа ындыгла багай эвес.

Оске кандыг-даа чемпионаттарга болгулаар, улустуҥ кичээнгейин хаара туда бээр болуушкуннар маҥа база көзүлген, ынчалза-даа олар ийити чемпионатка шоолуг-ла салдар чок болган. Чижээлээрге, мурнап турар үш команданыҥ бирээзи турган ЦСКА-ныҥ сөөлгү чеди турларда деңгүп-ле чаҥгыс сан үнгенин, ийиги долгандырыгда чаҥгыс-даа тиилеге чедип албаан кара чаҥгыс команда — «Локомотивтин» тарасоруунуҥ кошкак болганы ындыг болуушкуннарга хамааржыр. А өске талазында —солун кылдыр шаап халдап турган, дээди лигаже эвээ келген «Спартак» биле «Пахтакорнуҥ» дидим бурунгаарлаашкыны база бир ындыг болуушкун-дур.

Бистиҥ футболувустуҥ хоочураан четпезе—футбол техниказынга шыырак ойнакчыларын дыка эвээжи. Чер-черде тускай футбол школаларын тургусканы бо чугула айтырыгны чоорту шиитпирлиптер бис деп идегелди берип турар. Ынчалза-даа чаҥгыс ындыг маныаашкыныҥ эки чүве үнмес.

Тбилисиниҥ «Динамозунуҥ» удуртуп турар тренер Н. Ахалкацинниҥ көскү чедишкинин эскербес арга чок. Команданыҥ бүгү сезон дургузунда мурнап турары чүгаажок-ла чедишкин болбайн. Ынчалзажок шелге ойнап турда, бурунгаарлаар стильдиг команданы көөрге солуну, көрүкчүлерни өөртүп турары база тергин чедишкин-дир.

Бүгү шугумнарга дески ойнаар, тактика талазы-биле биилилиг, сеткил-деөнү бедик ойнап чаҥчыккан команданы тренер А. Зубрицкий тургузуп алган. «Черноморец» кашдаа дугаар черни залезе, ам ынча деп чугаалап болур. Бо сезонда ол команда бурунгаар базымны кылган.

«Спартак» он ийиги үр соонда сөөлүнге чоруп турган хирезинде, чемпионат үезинде ону хереке албайн барып болбас командаларныҥ бирээзи апарган. Тренер К. Бесков опалгай тактиканы тып алган. Ол тактиканга кол рольдарны көргүс аныяк Хидиятуллин, ийиги лигадан келген Шавло биле Ярцев, Москва «Динамозунга» херек чок апарганы-биле ынакчыгыр-пип келген Гаврилов олар ойнап турар. Команда бодунуҥ үзүк-соксаад чок шаап халдаашкыннары-биле көрүкчүлерни өөртүп турар. Ынчалза-даа бөмбүкү хаалгаже кирип ап болур таварылгаларны команда эки-ле алыгаап шыдавайн турар, ынчангаш ооҥ ооҥунуҥ дээди чергезиниҥ дугайын чугаалаары элек.

ЦСКА командазынын сөөлгү үеде кошкак ойнап турарын ук команданыҥ удуртулаарының чазыглары-биле тайылбырлап болур, бо чугайны «Локомотивке» база хамаарыштырар аныр. Ол команда тиилеге дээш демнеспестээн, оонунга чаа чүүлдер немеевин, чаҥгыс черде таптап турупкан. Ийи командада дээди лигадан келген элээн каш ойнакчылар бар-даа болза, уттап баштаар ажыл кошкакта оларныҥ дузазы өзөр болуп турары илдеп.

«Зенитте» Редиус, Клементьев, Тимофеев, Швецов дээн ышкаш эки халдакчылар бар, ынчалза-даа олар команданыҥ ийити ооонунда арай-ла башкаланчак болуп турар. Камгалал шугуму база-ла шоолуг эвес. Москванын «Динамозу»-биле сөөлгү оюнда «Зенитти» уттурарынга камгалакчы Петрушин бодунуҥ улуг үүүн киирген болгай.

Европаныҥ клуб командаларының баштайгы долгандырыы доозулган. «Торпедонуҥ» болгаш Киевтиҥ «Динамозунуҥ» удурланыкчылары — норвегтер биле финнерниҥ кошкак болганы-биле оларга шоолуг-ла шылгалда болбаан. Италиянын «Наполи»-биле ужуражыышкынларны Тбилисиниҥ «Динамозу» аки эрттиргеш, бүгү талазы-биле шыыраан көргүскеннер. А «Шаптер» Испаниянын «Барселоназынга» чүгле оюннар түҥнелдери-биле эвес, харын элээн хөй чүүлдер талазы-биле кызыдыр-ла четпезе. Чуртун чемпионадында ийити черде чоруп турар ол команда туруштуг, кызымак, өскелерге демейлеппес оюнчуг деп саналып турар. Ындыг болзажок бүүлүг-ла делегей хемчеалдыг шыырак командалар ышкаш футбол техниказынга өөренип алганы, оюнду нарын болгаш янзы-бүрү кылдыр организаастаары база бодунуҥ күжүнге бүзүреддин четпейн турары илерээн. Ук турнириниҥ ийити долгандырында оон-даа шыырак удурланыкчылар-биле ужуражыр, шылгалда ынчангаш улам-на шыҥгыы болур аныр.

Сезон доостур чыгаан, ынчалза-даа эҥ-не солун чүүлдер ам болур эвеспе.

Л. ФИЛАТОВ,
СЭТА-ныҥ футбол талазы-биле тайылбырлакчызы.

КОЛХОЗТА СТАДИОН

Таджикистанда Ленин аттыг колхоз—Вахш шыныаазында хөвеҥ өстүрер эҥ улуг ажыл-агыйларныҥ бирээзи. Ам ында чаа стадион ажыттыган. Стадион үш муҥ көрүкчүлер олурар черлериг, маныаар оруктарлыг, спортчу оюннар эрттирер түскай шелдерлиг. Тергиин эки дерип каан спорт залы кышкы-даа үеде тренировкалар чорударынга таарымчалыг.

Бо миллионер колхозтуҥ хөвеҥ өстүрүкчүлери күш-культурага болгаш спортка ынак. Чүгле эрткен чылын бо зин он секцияга үүс хире разрядчы-спортчуларны белеткеен. Хову ажылдакчыларының ийизиниҥ бирээзи-ле ГТО комплекциниҥ нормативтерин дужаарынга киржип турар. Футбол болгаш «гуштингирге» деп национал хүреш талазы-биле колхозтуҥ шилиндек командалары район болгаш область маргылдааларынга үргүлчү шаннадыг черлерни эзлеп келген.

(СЭТА-ныҥ корр.).

Кумсангир,
Таджик ССР.

Редакторнуҥ оралакчызы К. К. САТ.

Телевидение

ОКТЯБРЬ 8-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—«Зарядкага чыскаалыңдар!».
11.00—«Будильник».
11.30—«Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен!».
12.30—«Тоол аалдан келген». «Узун чаштыг чараш Варвара». Уран-чечен фильм.
13.40—«Богун — Кодээ ажылагый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнү». ССРЭ-ниҥ кодээ ажылагый министри Б. К. Месяцтың чугаазы.
14.00—«Кодээге дамчыдылга».
15.00—«Музыкалыг киоск». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар.
15.30—«Театр шинзи». М. Горький — «Егор Булычев болгаш өскелер». ССР Эвилелиниҥ Москваның уран-чечен үлегерлиг театрының шинзи.
18.05—«Делегей байдалы».
18.30—«Кино аян-чоруктар клуву». Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар.
19.30—Медээлер.
19.45—«Хөглүг карусель». Мультфильм.
20.00—«Тургузуушкуннуҥ энергиязы». Документалдыг телефильмниҥ баштайгы көргүзүү. Чурттуҥ күш-ажылчы коллективтеринге тураскаатган бөлүктери.
20.35—Кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел хүнүнге. «Останкинода концерт студиязынга кежээ».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—«Рябина-биле чемгерер мен». Фильм-концерт.
00.05—00.45—Төп телевидениениҥ болгаш Бүгү-эвилел радиозунуҥ орус улустуҥ хөгжүм херексел-дериниҥ үлегерлиг оркестриниҥ концерти. РСФСР-ниҥ алдарлыг артизи Н. Некрасов удуртур. Төнгенде — медээлер.

ОКТЯБРЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Кончуг чараш Василиса». Мультфильм.
11.15—Уругларга фильм. «Хүн адаанда чер». Уран-чечен фильм.
12.10—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар.
13.10—15.40—Чаңсар.
15.40—«Сээн күш-ажылыг — сээн бедиҥ». Кинопрограмма: «Академияның лауреаттары», «Ооп бүгү амыдыралы», «Актёр».
16.30—«Аваның школазы». Дамчыдылганы медицина эртемниериниҥ доктору профессор Н. А. Тюрин чорудар.

КЫЗЫЛДАН

17.00—«Консервалар лаазазы». Уран-чечен телефильм.
17.40—«Металл водород». Документалдыг фильм.
17.50—Телемедээлер.
18.05—«Спорт» Дамчыдылга.
18.35—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45—«Үшкү чыл — шалыпчы чыл». Дамчыдылганы СЭКП-ниҥ Воронеж обкомунуҥ бирги секретары В. Н. Игнатов киржир.
19.30—Медээлер.
19.45—«Хатчыгаш». Мультфильм.
20.05—В. Черных—«Бобровтуҥ хереэ». Воронежтиҥ А. Кольцов аттыг шин театрының шинзи.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—Аар атлетика талазы-биле делегей чемпионады. АКШ-тан дамчыдылга.
23.30—00.40—Акробатика талазы-биле делегей чемпионады. Болгариядан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.00—«Аныяктарга музыкалыг кежээ». Программада М. Глинканың, А. Бородиниҥ, П. Чайковскийниҥ, Д. Шостаковичиниҥ, А. Петровтуҥ чогаалдары. Күүседикчилери: Төп телевидениениҥ болгаш Бүгү-эвилел радиозунуҥ симфония оркестри. Дирижеру — РСФСР-ниҥ алдарлыг артизи М. Шостакович. Ыраажызы—Делегейниҥ П. И. Чайковский аттыг VI конкурзунуҥ лауреады А. Рудин. Беседаны музыковед Ж. Дозорцева чорудар. Останкиноҥ концерт студиязындан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.45—Чарлалдар.
18.50—«Сылдысчыгаш». Киноальманах.
19.50—20.15 — «Уплецкеден келген ыды чок кижи». Уран-чечен телефильм.

РАДИО

ОКТЯБРЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дайыннар» 10.00, 20.00, «Элдептиг хереэжен» 11.40, 14.20, 17.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Оозум океанныҥ дээрбечилери» 9.10, 12.00, 14.50 (уругларга), 17.40, 20.30 (улуг улуска) шактарда.

«ВОСТОК»: «Аьттыг бажы чок кижи» 11.00, 13.00, «Прокаженная» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Муҥ чедимче чок чорук болгаш чаҥгыс чедимче» 10.00, 12.00, «Петр хаанныҥ арапты канчаар кадайландырганының дугайында тоол» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ОКТЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Юлия Вревская» 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чалбыыштыг чалыы назын» 9.10, 10.40, 15.00, 16.30, «Элдептиг хереэжен» 12.10, 18.00, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Оозум океанныҥ дээрбечилери» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хову» 13.30, 16.30, 19.30 шактарда.

Тыва АССР-ниҥ Дээди Совединиҥ депутады, «Кызыл тараачын» совхозтуҥ саанчызы

Наталья Салчаковна ИРГИТТИҢ

бо чылдың октябрь 6-да 46 харлаа бар чорааш, үргүлчүделлиг аар ааран сөөлүнде мөчээниҥ СЭКП Бии-Хем райкому, улус депутаттарының Бии-Хем район Советникаҥ күүскому, «Кызыл тараачын» совхозтуҥ парткому болгаш дирекциязы ханы кажыдал-биле дыңнаткышаан, ооҥ өг-бүлезинге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчуу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуҥ 2-24-63, редакторнуҥ оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарларының 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг киллистериниҥ 2-37-13, пропаганда киллизиниҥ 2-31-75, культура киллизиниҥ 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниҥ 2-21-47, үлегүр киллизиниҥ 2-22-64, чагаа киллизиниҥ 2-41-27, информация киллизиниҥ 2-20-60, корректорларныҥ 2-27-41, бухгалтериялыҥ 2-12-45, солун колбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг 2698.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮШЕР

Тыва АССР-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Ном үндүрер чер, [illegible] (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчуу, бажын № 1). ТС—00031.